

KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN SOSYO-EKONOMİK, DİNSEL VE KÜLTÜREL BOYUTLARI: DİYARBAKIR ÖRNEĞİ

Rüstem ERKAN (*)
Faruk BOZGÖZ (**)

Özet

Çalışmanın amacı şiddete kaynaklık edebilecek sosyal, ekonomik, geleneksel ve dinsel nedenleri araştırmak ve ortaya çıkarmaktır. Bu çalışma, Diyarbakır'da KA-MER adlı Kadın Sığınma Merkezi'ne aile içi şiddete maruz kalmaları nedeniyle başvuran 164 örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın kuramsal kısmında şiddet ve aile içi şiddet tanımlanarak şiddetin dinsel, geleneksel, ekonomik ve sosyo-psikolojik nedenlerinin ne olabileceği açıklanmış, uygulamalı kısmında ise oluşturulan varsayımlar 80 soruluk bir anket uygulama ile geçerlilikleri denenmeye çalışılmış sonuçlar tablolar ve yorumlarıyla aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Aile İçi Şiddet, Yoksulluk, Diyarbakır, Kadınlar.

Socio-Economical, Cultural and Religious Dimensions of Violence Directed towards Women: Diyarbakir Case

Abstract

The aim of the study is to research and reveal the social, economical, traditional and religious reasons of the violence. The study was carried out on 164 women who applied to Resorting Center of Women called KA-MER in Diyarbakır, by pretending they were subjected to in-family violence. At the theoretical part of this study, violence and in family violence were defined and disclosed what religious, traditional, economic and socio-psychological reasons of violence are. In the applied part of the study, formed hypotheses were tested for their validity with 80 questionnaires. Finally, the results were indicated with tables and interpreted.

Key Words: Violence, Violence in Family, Poverty, Diyarbakir, Women.

*) Yrd. Doç. Dr., Dicle Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi.
(e-posta: fbozgoz@dicle.edu.tr)

***) Yrd. Doç. Dr., Dicle Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölüm Başkanı.
(e-posta: rerkan@dicle.edu.tr)

Giriş

William Golding "Sineklerin Tanrısı" adlı romanında şiddetin kaynağı konusunda toplumda hakim olan görüşü yansıtır. Bu bildik yaklaşıma göre doğa kıyasıyla bir reka- bet sahnesidir; ilgi daha çok canlıların birbirlerinden sağladıkları yararlaraya yönelmiştir.

Alman etnolog Konrad Lorenz da kuşlar ve balıklar üzerine yaptığı araştırmalardan yola çıkarak insanın saldırgan bir tür olduğunu; saldırganlığın insan ilişkilerinin ayrıl- maz bir parçası olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmuş ve insan toplulukları arasın- daki savaşların kökeninin de insanlardaki saldırganlık eğilimine dayandırılabilirliğini öne sürmüştür. Sosyal evrim kuramı olarak bilinen bu görüşe göre, insan türünün en tem- mel özelliklerinden biri olan saldırganlık ve şiddet, onun evriminde de önemli rol oyna- mıştır. Aslında hepimizin içinde var olan saldırganlık dürtüsü, gündelik yaşamda kendi- ni pek fazla dışa vurma fırsatı bulamaz¹.

Gerçek yaşamda saldırganlık ve şiddet eylemlerinin genellikle birbirini tanıyan bi- reyler arasında gerçekleştiğini, yani iki tarafın ortak bir geçmişinin olduğunu ve ortak bir gelecek paylaşmayı beklediklerini unutmamak gerekiyor.

Birleşmiş Milletler'in 1993'te yayımlanan Kadına Yönelik Şiddet'in Yok Edilmesi Bildirisi, bu şiddet biçimini, "Cinsiyete dayalı ve kadınlarda fiziksel, cinsel ve psikolo- jik herhangi bir zarar ve üzüntü sonucunu doğuran veya bu sonucu doğurmaya yönelik özel yaşamda veya kamu yaşamında gerçekleşebilen her türlü davranış, tehdit veya kamu yaşamında gerçekleştirebilen her türlü davranış, tehdit, baskı veya özgürlüğün keyfi bi- çimde engellemesidir." diye tanımlamaktadır.

1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma; Diyarbakır'daki Kadın Merkezi'ne (KA-MER) gelen şiddet mağduru kadınların içinde buldukları mağduriyetleri açıklamak ve yoksulluğa neden olan un- surlarla, şiddet doğuran faktörleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Kadın Merkezi (KA- MER) aile içi şiddet ve sosyo-ekonomik mağduriyet konusunda kadınlara destek olmak amacıyla 1997'de kurulmuş olan Diyarbakır'daki tek kuruluştur. Bu nedenle şiddet mağ- duru kadınların başvurabileceği tek merkez olan KA-MER'e başvuruda bulunmuş olan yaklaşık 1500'e yakın kadın bulunmakla birlikte merkezden destek alabilmiş kadın sa- yısı yaklaşık 700'dür.

a. Araştırmanın Evreni

Kadın merkezine (KA-MER) kayıtlı olan yaklaşık 1500 kadın ve bu merkezde des- tek sağlanmış yaklaşık 700 kadın bulunmaktadır. Bu kadınlar Diyarbakır merkez, ilçe ve köylerden kadın merkezine başvurmuşlardır. Bu nedenle araştırmanın evrenini Diyarba- kır ili oluşturmaktadır. Diyarbakır gibi merkezî bir kentin bölge içindeki rolü düşünül- düğünde kadın merkezine başvurmuş olan kadınların sayısı sorunun önemini de ortaya koymaktadır.

1) Aslı Zülâl, "Şiddet", *Bilim ve Teknik*, Tübitak, Ankara 2001, s. 34.

Aile içi şiddetin ve yoksulluk gibi yaşamsal sorunların Kadın Merkezi'ne başvuran kadınlar başta olmak üzere Diyarbakır'da yoğun olarak yaşandığı bilinmektedir. Fakat diğer mağdur kadınların çeşitli nedenlerden dolayı mağduriyetlerini gizlediği ve bu mağduriyeti dile getiremediği söylenebilir. Nitekim, Kadın Merkezi'ne birçok kadın telefonla başvurduğu halde, Kadın Merkezi'nin kendisinden haberdar olmasına imkan sağlayacak bilgiler vermemişlerdir.

b. Örneklem

Kadın Merkezi'ne kayıtlı olan ve sürekli olarak faaliyetlerine katılan 164 kadın, araştırmanın örneklemi oluşturmaktadır. Nitekim KA-MER'den destek görmüş mağduriyeti devam eden kadınların birçoğu, çevre ilçe ve köylerde bulunmakla birlikte çalışmaya katılmayı istemeyen kadınlar göz önüne alınarak örneklemin belirlenmesi, kent merkezinde yaşayan ve çalışmaya gönüllü katılan kadınlardan seçilmiştir. Araştırma örneklemini oluşturan 164 kadına 80 soruluk bir anket tarafımızdan uygulanarak aşağıdaki varsayımlar sınanmaya çalışılmıştır.

c. Araştırmanın Varsayımları

- Genç yaştaki kadınlar, aile içinde şiddete daha çok uğramaktadır.
- Kadınlara uygulanan şiddet, evliliğin ilk yıllarında daha yüksektir.
- Görücü usulü ve başlık parası ile evlilik şiddeti artırıcı bir faktördür.
- Meslek sahibi olmayan ve çalışmayan kadınlar daha çok şiddete maruz kalmaktadır.
- Geleneksel geniş aile yapısında, kadına yönelik şiddet daha yüksektir.
- Geleneksel din anlayışı, şiddeti meşrulaştırmada rol oynamaktadır.
- Geleneksel ailelerde kadın, eşi dışında da aile içindeki akrabalarının şiddetine uğramaktadır.
- Ailenin ekonomik gelir düzeyi düştükçe, aile içi şiddet artmaktadır.
- Aile içi şiddetin varolduğu ailelerde, şiddet davranışı, eğitim düzeyi ile ters orantılıdır.

2. Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

a. Şiddet

Etimolojik yönden şiddet sözcüğünün Türkçe'ye Arapça'dan geçtiği bilinmektedir. Kamus-i Türkî'de şiddet; "sertlik", "sert ve katı davranış", "kaba kuvvet kullanma" olarak tanımlanmaktadır. "Şedfd" ise, "sert", "katı ve şiddetli" demektir. "Şeddad"ta sertlik ve kızgınlığı ile tanınan ünlü eski Yemen hükümdarının adıdır². Türkçe sözlüklerde ise, şiddetin günümüzde kazandığı yeni anlamlarına da yer verilmektedir; Karşıt tutumda ve görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, sert davranma, sertlik, "şiddet olayları" ise; insanları sindirmek, korkutmak için yaratılan olay ya da girişimler olarak tanımlanıyor. Yabancı dillerde örneğin Fransızca'da şiddet, "violence"; bir kişiye güç veya baskı uy-

2) Ahmet ez-Zeyyat vd., *el-Mu'cemu'l-Vesit*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1984, s. 476.

gularak isteği dışında bir şey yapmak ya da yaptırmak, şiddet uygulama eylemi, zorlama, saldırı, kaba-kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme ya da işkence, vurma ve yaralama olarak tanımlanıyor³.

“Violence” sözcüğü Fransızca’ya Latince “Violentia” aracılığı ile girmiş, “Violentia”; şiddet, sert, acımasız kişilik ve güç anlamında kullanılmaktadır. “Violare” ise; ‘şiddet kullanarak hareket etmek’ demektir. Bu sözcüğün kökeni “Vis” ise; birçok anlamının yanı sıra güç, erk, şiddet ve bedensel gücü de simgeliyor. Latince’den Yunanca’ya geçerse yukarıda verdiğimiz anlam kökenlerini güçlendirebiliriz. Latince’deki “Vise” karşılık, Homeros’un dilinde “İs” kullanılır ki o da “kas” veya “bedensel güç” demektir ve “bia” ile ilintilidir. “Bia”; yaşamsal güç kullanımı, şiddet kullanımı, yaptırım uygulayan, şiddet kullananlar anlamına gelir. Uzmanlar bu terimleri Sanskritçe’de üstünlük, güç, üstün, egemenlik anlamlarına geldiğini belirtmektedirler⁴.

Şiddet çoğu zaman ya içgüdüsel ve bu nedenle toplumsallaşma sürecinde çok az değişen ya da sadece ve sadece çevre etkenlerinden kaynaklanan bir davranış olarak görülür. Şiddetin nereden kaynaklandığı sorusu üzerinde özellikle psikanalistler durur ve şiddet eyleminde bulunan bireyin toplumla ve ebeveynleriyle olan ilişkisine varana değin tüm geçmişini ön plana çıkarmayı yeğlerler⁵.

İnsanlar birbirlerine karşı bireysel olarak, küçük gruplar, çeteler içinde ve uluslararası savaşlarda şiddet uygularlar. Araştırmacılar, bu saldırganlığın ve şiddetin (aggression and violence) kökenlerinin insan doğasında mı yoksa bazı toplumlarda yer alan toplumsallaşma örüntülerinde mi yattığını merak etmektedir. Şiddetin doğuştan mı yoksa sonradan edinilmiş bir olgu olduğu noktasında davranışbilimciler arasında farklı görüşler vardır. Doğuştan donanımcı görüş taraftarlarından Freud (1959) ve Lorenz (1966), şiddeti doğuştan donanımcı (naturist) ya da kalıtmcı görüş açısından ele almışlardır. Freud’un görüşü, ana çizgileriyle, ilk kez “Why War?” (Niçin Savaş?) adlı ünlü bir mektupta dile getirilmiştir. Bu mektup, 1932’de, Albert Einstein’ın Freud’a yönelttiği, “İnsanlığın savaştan nasıl kurtulacağı?”na ilişkin sorusuna yanıt olarak yazılmıştır. Freud, mektubunda, insandaki saldırganlığın ve şiddetin, “ölüm içgüdüleri” olarak adlandırdığı biyolojik bir temele dayandığını öne sürmüştür. Şiddeti, bu doğuştan donanımcı bakış açısından ele almasından dolayı Freud, genellikle, bu konuda karamsar olarak nitelendirilmiştir. Bununla birlikte, Freud, saldırganlık ve şiddet içtepilerinin ortaya konulmasına kültür ve toplumsallaşma yoluyla ket vurulabileceğine inanmıştır. Edinilmiş donanımcı görüş davranışbilimcileri, şiddeti edinilmiş donanımcı (naturist) ya da çevresel görüş açısından ele almışlardır. Sosyal psikologlar, şiddetin edinilmiş donanımcı görüş açısından ele alınışını genellikle benimsemektedirler. Birçoğu (Bandura 1973, Berkowitz 1962) taklidin, örnek almanın ve öğrenmenin saldırganlık ve şiddetin üzerindeki rolünü vurgulamaktadırlar⁶.

3) Artun Ünsal, “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”, *Cogito; Şiddet*, YKY, İstanbul 1996, s. 29-30

4) Yves Michaud, *Şiddet*, İletişim Yayınları, İstanbul 1986, s. 8.

5) Rafeal Moses, “Şiddet Nerede Başlıyor?”, *Cogito; Şiddet*, YKY, İstanbul 1996, s. 23.

6) Clifford Morgan, *Psikolojiye Giriş*, Ankara 1986, s. 391.

Kutsal kitaplarda da saldırganlık, şiddet ve kan dökmenin insanın doğasının ayrılmaz parçaları olduğu vurgulanır. Örneğin Kur'an'da Adem'in yaratılışı sahnelerinin anlatıldığı bölümde meleklerin Allah'a "Yeryüzünde bozgunculuk yapacak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun?" serzenişleri şiddetin insanın özünde var olduğunun bir kanıtıdır⁷.

Yine doğadaki bu şiddeti, ilk dile getiren düşünürlerden birisi de Herakleitos'tur. "Savaş, her şeyin babası, her şeyin kralıdır." diyor. Onun evren anlayışında evren, sürekli çatışmaların, sorunların yaşandığı bir yerdir. "Kavga herkes için ortak adalet bir çatışmadır." Adalet bile onun gözünde kavgayla sağlanabilir. Şiddet doğaldır.

Evrenin yapısında şiddet var mıdır? Soruna, "Evrende, doğada şiddet yoktur." biçiminde cevap veren görüşler de bulunmaktadır. Bu yaklaşıma göre; doğadaki devinimlerin, dönüşümlerin, değişimlerin, canlılar arasındaki yaşama kavgasının şiddetle ilgisi yoktur. Birbirleriyle bir dişi için kıyasıya kavga eden erkeklerin aldığı yaralar, bir zulüm, bir şiddet değildir, doğanın olağan akışı içinde olup biten doğal olaylardır. Şiddet, insanın olup bitenleri algılaması, değerlendirmesi, yorumlamasıyla ortaya çıkar. Doğa, insanın onu değerlendirmesinden bağımsız olarak kendi devinimini dönüşüm süreçlerini sürdürmektedir. İnsana zarar verdiğinde, onda acı yarattığında onu üzüp sıkıntıya soktuğunda şiddetten söz ediyoruz⁸.

b. Aile İçi Şiddet

Yukarıda da temas ettiğimiz gibi şiddetin çok nedenli karmaşık bir yapısı olmasının yanı sıra, onun, yaygın olarak toplumsal alanda ve aile içinde ortaya çıkışının analizi ve ayırımını yapmakta yarar vardır. Nitekim söz konusu şiddet, kadınlarla ilgili olunca temelde aile içi ilişkilerin gelişiminde ortaya çıkmaktadır. Toplumsallaşma sürecinin sağlıklı bir temelde oluşmasına neden olmaktadır. Bireylerin psiko-motor gelişiminde ve sosyal katılımında istenmeyen sonuçlar doğurduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu yönüyle şiddet; aile içinde bireylerin hem fiziksel hem de duygusal yönleriyle baskı altına alınması yönünde her türlü davranışı ve kötü muameleyi ifade eder. Kadınlar ise bu şiddet davranışlarına en açık kesimlerden biridir. Nitekim, aile içi şiddetin saptanmasında T.C. Aile Araştırma Kurumu'nun bulguları; "Aile içinde şiddet uygulayanların %95'inden fazlasının erkek, şiddete maruz kalanların %90'ından fazlasının kadın ve çocuk olduğunu ortaya koymaktadır. Kuramsal olarak ele alındığında eşler arasında yer alan aile içi şiddeti herhangi bir eş diğerine uygulayabilir. Ancak yapılan araştırmalar aile içerisinde eşler arası şiddet vakalarının %90'ından fazlasında kadınların şiddete maruz kaldığını göstermektedir. Pek çok durumda ailede şiddete maruz kalan kadın, saldırgan erkektir. Bu durum yasal olarak evli olmayan çiftler içinde geçerlidir⁹." "Kadınlara uygulanan şiddet sanıldığı kadar aksine sadece tokat, tekme, yumruk gibi fiziksel şiddet türleri ile kısıtlı kalmamaktadır. Fiziksel şiddetin yanı sıra psikolojik şiddet, ekonomik şiddet, cinsel şiddet ve kadının evden çıkmasını yasaklayarak veya evden çıktığı zaman her hareketini denet-

7) Kur'an-ı Kerim, 2:30.

8) Ahmet İnam, "Şiddeti Anlamak", *Bilim ve Teknik*, Tübitak, Ankara 2001, s. 46.

9) T.C. Başbakanlık Aile Araştırma K., *Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet*, Ankara 1997, s.19.

leyerek kadının çevresiyle görüşmesini engelleme gibi şiddet türleri de, genellikle fiziksel şiddetle beraber uygulanarak birbirini besleyen ve üreten mekanizmalardan oluşan bir "şiddet çemberi" oluşturmaktadır¹⁰. Bu şiddet çemberi aynı zamanda bir denetim mekanizmasıdır. Nitekim kadınlar tehdit edilerek, korkutularak ve tecrit edilerek hem duygusal hem cinsel hem de ekonomik açıdan çepeçevre kuşatılmakta ve üzerlerinde çok güçlü bir şiddet ve denetim mekanizması oluşturulmaktadır. Şiddeti uygulayan eşler tüm bunların yanında çocukları kullanarak ta bir tehdit unsuru oluşturmakta hatta fiziksel gücü yanında sosyo-kültürel unsurlardan doğan ayrıcalıklarını da kadına yöneltmektedir¹¹ (Pence vd. 1985).

"Aile içi şiddet" genellikle; aile içinde bir bireyin diğer bir aile bireyinin fiziksel saldırısına uğraması olarak tanımlanmaktadır. Daha geniş bir tanımlamayla aile içi şiddet; bireylerin yaralanmasına, sindirilmesine, öfkelenmesine veya duygusal baskı altına alınmasına yol açan fiziki veya herhangi bir şekildeki hareket, davranış veya muamele olarak tanımlanmaktadır. Şiddetin biçimi, bir yandan dövme ve yaralamadan sakatlamaya, cinsel saldırı, tecavüz (ensest) ve öldürmeye kadar değişmekte, diğer yandan ise gözle görülmesi, somut olarak saptanması daha güç olan sözlü, duygusal ve zihinsel şiddet eylemlerini de kapsamaktadır¹².

Aile içi şiddet herhangi bir birey tarafından diğer bireye uygulanabilmektedir. Ancak en yaygın şekliyle aile içi şiddet eşler arasında kocanın karısına şiddet uygulaması ve ebeveynlerin çocuklara karşı yönelttikleri şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır.

c. Dünyada Aile İçi Şiddetin Durumu

Yoksulluk ve şiddetin, kadınları yaşamları süresince her yönüyle sarstığı dünya çapında yapılan araştırmaların ve çalışmaların sonuçlarıyla da desteklenmektedir. Ancak kadınlara uygulanan şiddet konusunda yapılan araştırmalar, uygulanan şiddetin, "sınıf, etnik köken ve sosyo-ekonomik düzey gözetmeksizin uygulandığını ortaya çıkarmıştır¹³." Dünyada uygulanan şiddetin örneklerine baktığımızda: "Fransa'da şiddet kurbanlarının %95'i kadındır ve bunların %55'i koca şiddetinin kurbanlarıdır. Bangladeş'te kocaları tarafından öldürülen kadınların sayısı, ülkedeki tüm cinayet kurbanlarının %50'sini oluşturuyorken, Rusya'da hükümetin açıkladığı resmi rakamlara göre 1994 yılında eşlerin şiddeti sonucu ölen kadınların sayısı 15.000'dir¹⁴." "İngiltere'deki araştırmalarda, öldürülen bütün kadın mağdurların %40'ından fazlasında kocası, yaklaşık olarak %25'inde de diğer ilişkiler yada sevgilisi tarafından öldürüldüğü şüphesi vardır¹⁵."

10) Pınar İlkcaracan vd., "Sıcak Yuva Masalı", *Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz*, Metis Yayınları, İstanbul 1996, s. 25.

11) Duprey Pence vd., *The Justice System's Response to Domestic Assault Cases: A Guide for Policy Development*, Minnesota 1985, s. 28.

12) T.C. Başbakanlık Aile Araştırma K., *Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet*, Ankara 2000, s. 7.

13) İlkcaracan vd., *a.g.e.*, s. 21.

14) İlkcaracan, *a.g.e.*, s. 24.

15) Stephen Schafer, *The Victim and His Criminal: A Study in Functional Responsibility*, Newyork 1968, s. 68.

Aile içi şiddetin bugün de endüstrileşmiş batı toplumlarında büyük bir sorun olduğu bilinmektedir. American Medical Association doktorları, Wisconsin'de acil servise gelen her üç kadından birisinin aile içi şiddet kurbanı olduğunu ve Amerika'da en kritik sağlık sorunlarından olan aile içi şiddet olgusunun sağlık personeli tarafından yeterince anlaşılmadığı belirtilmektedir. ABD'de her 7.4 saniyede bir, kadınların kocaları tarafından dövülmekte olduğu belirlenmiştir. 1991'de yapılan bir araştırma, kadınlar arasında yaralanmaların sık rastlanılan nedenlerinden birinin aile içi şiddet olduğunu göstermektedir. 16 ile 66 yaşları arasında, her sosyo-ekonomik kesim ve kimlikten kadınlarda şiddetin sonuçlarına rastlandığı, dövülen kadınların %28'inin hastanede tedavi görmüş olduğu, %13'ünün ise ciddi ameliyat geçirmek zorunda kaldığı belirtilmektedir. İstatistiklere göre bunların %86'lık bir kesiminin daha önceden de dayak yemiştir, %40'ı ise tedavi görmek zorunda kalmıştır. Travmatik yaralanma geçirerek acil servislere başvuran kadınların %16 ila %30'unun yaralanmalarının, aile içi şiddetten kaynaklandığı görülmektedir¹⁶.

Araştırmacılar kadına yönelik ev içi şiddetin gerçek yaygınlığının, tahminlerin belki de iki katı olduğunu kabul etmektedirler. Çeşitli nedenlerden dolayı haberdar olunmayan ve aile içinde kalan şiddet olayları olabileceği tahmin edilmektedir. Çalışmalar bütün kadınların 1/5 ile 1/3'ünün yaşamları süresince eşleri ya da eski eşleri tarafından fiziksel saldırıya uğrayacağını düşündürmektedir.

d. Türkiye'de Aile İçi Şiddetin Durumu

Türkiye'de aile içi sorunlar genellikle aile dışında birkaç yakın, güvenilir arkadaşın dışında kimseyle konuşulmaz. Bir kadının kocasıyla iyi anlaşmadığının, kocasının onu dövdüğünün alenen bilinmesi utandırıcıdır, çünkü; kadının değersizliğini yansıtır. Çevrenin bunu kadının suçlu olduğu, eş ve anne olarak görevlerini yerine getirmediği şeklinde yorumlayacağı düşünülür. Bu nedenlerle Türkiye'de aile içi şiddetin oranlarını tam olarak belirleme güçlüğü ile karşı karşıyayız¹⁷.

Bununla birlikte Türkiye'de aile içi şiddet üzerine en kapsamlı çalışma Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu tarafından 1993-1994 yılları arasında yapılan "Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları" adlı araştırmadır. Bu çalışma Türkiye'de beş bölgede 4287 hane üzerinde yapılmış ve çalışma Türkiye'deki toplam hane sayısına genelleştirilmiş olduğu için, Türkiye'de aile içi şiddeti yansıtan en kapsamlı kaynaklardan biridir.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre¹⁸:

1. Türkiye'de aile içi şiddet yaygın bir olaydır.
2. Aile içi şiddet izole, bir defalık zararsız bir süreç değildir.
3. Ailede şiddet çocukların büyümesiyle azalmaktadır.

16) T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (2000), *a.g.e.*, s.14.

17) B. J. White, *Money Makes the Relatives: Women's Labor on Turkey, Texas* 1994, s. 59-60.

18) T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (2000), *a.g.e.*, s. 205-210.

4. Aile büyüdükçe şiddet artmaktadır. Şiddet yaşanan hanelerin %17.2'si geniş aile yapısındadır.

5. Bugünün anne-babalarının geçmişteki şiddete maruz kalmış olmaları, şiddeti bugüne taşımaktadır.

6. Eşlerin birinin alkol kullanıyor olması, aile içi şiddeti artırmaktadır.

7. Kadının evde veya dışarıda para kazanacağı bir işte çalışması, aile içi şiddeti azaltmaktadır.

8. Eşlerin daha iyi eğitim görmesi, şiddeti azaltmaktadır.

3. Kadına Yönelik Şiddetin Dinsel ve Geleneksel Kökenleri

İslam toplumunda geleneksel olarak Müslüman kadına biçilen aşağı konum günümüze kadar neredeyse hiç değişmemiştir. Bu konum her şeyden evvel İslam toplumlarında oluşan toplumsal çevrenin ve farklı kültürlerin birbirine nüfuzunun sonucudur. Kadının aşağı yeri İslam Hukukuna da girmişse de, bizim buradaki çözümlememiz bunun Kur'an'ın ahlakî öğretisinden ziyade, geniş ölçüde, toplumsal şartların bir neticesi olduğunu göstermeye çalışmak şeklinde olacaktır¹⁹.

İslam'ın ortaya çıktığı toplumda kadın genellikle hayata korkunç bir tehlike ile başlamaktaydı. Bir çok Arap kabilesinde kız çocukları (Kur'an'ın 81:9'da açıkça ortaya koyduğu gibi) yoksulluk veya şeref sebebiyle diri diri gömülmekteydi. Bir çok putperest, çocuk katlinin tanrıları tarafından tasvip edildiğine inanıyordu. Genel kanaate göre kız çocuğu, aileye gelmesi hoş karşılanmayan bir sığıntı, bir fazlalık idi. "Onlardan birine bir kız evladının doğumu müjdelendiğinde, düştüğü kederi ve hayal kırıklığını saklamaya çalışırken yüzü kapkara kesilir; verilen haberin yüklediği utanç duygusundan dolayı insanlardan gizlenir ve o çocuğu utanç içinde [hanesinde] tutsun mu yoksa toprağa mı atsın diye düşünür durur. Onların düşüncesi ne kadar da kötüdür²⁰". Kur'an bu uygulamaya tamamen son vermesine rağmen tarihsel süreç içerisinde kadına karşı uygulanan şiddet ve eşitsizliğin İslam toplumları tarafından ortadan kaldırılamadığına şahit olunmaktadır.

Kadınlar, erkeklerin "şerefi"nin (ırz'ın) merkezinde idiler; "yiğitlik", "erkeklik" onun dokunulmazlığını gerektiriyordu. Diğer taraftan bu, kadının, erkek hayatındaki "zayıf noktalar"dan biri olduğu ve bundan ötürü iyi korunması gerektiği anlamına geliyordu. Şeref ve onun korunması ile ilgili bu aşırı meşguliyet nedeniyeldir ki, ne gariptir, kız çocukları İslam öncesi tanrılar tarafından yok edilmesi onaylanan bir çeşit yüzkarası olarak mütalaa ediliyordu.

İlahi mesajın kadına hitabı konusunda Sami gelenekle yoğrulan ilahi dinler, mesajlarında da yaygın toplumsal anlayışların izlerini taşımaktadırlar. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın kadına ve aile yapısına getirdiği yaklaşım, dönemlerinin varolan anlayış ve sosyal yapılarını zaman içinde peyder pey değiştirmeye yönelik olsa da bunu başarmak kolay olmamıştır. Tarihi süreç içerisinde olumlu gelişmeler görülse de yeniden oluşturu-

19) Fazlur Rahman, *İslâmî Yenilenme*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2003, s. 45-46.

20) *Kur'an-ı Kerim*, 16:59.

lan geleneksel dini anlayışlarla eskiyi aratmayacak, yeni dini anlayışların kisvesi altındaki çarpıklıklara şahit olunmuştur. İslam'ın geldiği dönemde Kur'an'ın ifadesiyle müşrik statüko ve kadın ilişkilerinin, ister istemez, topluma mesajı olan Kuran'ın gündemine girdiğini görmekteyiz. Onların sosyal hayattaki yansımalarını "Atalar Dini" olarak gören Kur'anî bakış açısının kadının sosyal konumunu iyileştirme sürecinde de işlevsel olduğunu ancak Kuran'ın indiği zaman diliminden uzaklaşıldıkça "Yeni Atalar Gelenekleri"yle durumun daha da vahimleştiği dönemlere de şahitlik edilmiştir. Kuran'ın kendisinde, 'inanmış insan' prototipiyle, hiçbir sosyal statü ve cinsiyet farkı gözetilmeksizin, erkek-kadın bütün inananlar aynı kategori de değerlendirilirken²¹ aynı hassasiyeti geleceğin etkisine daha çok maruz kalan hadis literatüründe göremiyoruz. Burada kırılma noktası 'tekrar geleneğe (atalar dini) teslim olma'nın hadislerdeki dini anlayışı basamak yaparak gerçekleştirmiş olmasıdır²².

Böylesi geleneksel dini anlayışların tesirlerini tüm İslam aleminde gözlemlediğimiz gibi çalışma konumuza esas teşkil eden *Diyarbakır yöresinde de gözlemlemekteyiz. Diyarbakır yöresinin dinsel örgüsünü biçimlendirip şekillendiren, yerel dilde 'mele' diye ifade edilen molla sınıfı, yöre sosyo-kültürel şartlarıyla yoğrulmuş, katı bir hadis geleneğiyle dokunmuş bir dini anlayışa sahiptir.* Böylesi bir anlayışla donanımlı bu sınıfın sosyal ilişkilerde ve anlaşmazlıklarda çoğu zaman 'hakem' konumunda bulunmaları ve toplumda etkin olmaları, üretilen çözümler ve topluma dikte ettikleri dinsel anlayış konusunda da 'klasik tarihsel dini gelenekle yoğrulmuş hayat perspektifi' zaviyesinden farklı bir modellik ve rehberlik sunamayacakları aşikardır.

4. Kadına Yönelik Şiddetin Sosyo-Ekonomik ve Psikolojik Nedenleri

Kadına yönelik şiddetin en önemli ekonomik nedeni yoksulluktur. Yoksulluk, yaşam dayanakları açısından bireylerin temel ihtiyaçları olan beslenme, barınma, eğitim, sağlık vb. sosyal güvenlik olanaklarından asgari bir şekilde yararlanma durumunun sınırlı ya da tam olarak karşılanamaması halinde gerçekleşen yaşamsal bir varolma sorunudur. Bu sorun, tek tek bireylerin karşı karşıya kalabileceği toplumsal bir tecride yol açarken, toplumda zaman zaman teşhir edilmeye kadar sürecek kimliksiz bir yaşamı da dayatır. Bu nedenle yoksulluk aynı zamanda sosyal-psikolojik ölçütlerle de ele alınması gereken bir toplumsal sorundur.

Yoksulluk, toplumun tüm üyelerini yaşamsal tehditlerle karşı karşıya bırakır. Ancak yoksulluğun "kadınlar" üzerindeki tehditleri egemen ilişkilerin ve toplumsal geri kalışlığın niteliğine göre, büyük farklılıklar gösterir. Bundan dolayı yoksulluğun dayattığı yaşam dışılığı, her yönüyle en sarsıcı etkisi kadınlara yöneliktir. Bu yönelme, insanlığın aşamalı olarak kat ettiği tarihsel süreçlerde her zaman gözlenmiştir.

Örneğin kapitalist üretim sürecinin yoğun olarak talep ettiği emeğin, en ucuz şekilde karşılanması için kadın emeğinin erkeklerin emeğine göre sömürüsü iki kat daha fazla olmuştur. Kapitalist ülkelerde çalışma hayatına katılan kadın, part-time çalışmayı "seçmeye", bir bakıma mecbur kalmıştır. Çünkü kadınlar sermayedar karşısında hem vasıf-

21) *Kur'an-ı Kerim*, 33:35.

22) Hidayet Tuksal, *Kadın Karşıtı Geleneğin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*, Ankara 2001, s. 65-95.

sız hem ucuz bir emek üretmekle birlikte, çocuklarının bakımı için yeterli sosyal düzeylerin yoksunluğundan kendini koruyamamıştır. Kadının emek üretimi dışında, cinsiyet rollerinin ve mesleki rollerinin kazanılmasında almış olduğu eğitimde, cinsiyetinin toplumsal konumundan dolayı mağduriyeti de artmıştır. “Kapitalist dünyada kadının ekonomik hayata girişi, eğitim ve çalışma haklarından yararlanış biçimi ile ilgili bu çözümlenmenin sonunda karşımıza çıkan genel durum, bir kısır döngüdür. Çünkü en ileri kapitalist toplumlarda bile ücretli emekçilik, kadının toplum içerisindeki temel işlevini belirlemez. Kadının asıl görevi, emeğini asıl aile içerisinde harcaması, aile varlığını idame ettirebilmesi için üyelerine özel hizmeti sunması beklenir. Asıl görevi, ileride kuraacağı aileyi yaşatmak olunca; kızların kendilerine eşit olarak açık bulunan eğitim olanaklarından eşit biçimde yararlanması da gerekmez²³.”

Bu çerçevede, toplumsal ve ekonomik süreçlerin cinsiyetlere özelde yüklediği derin ayrıcalıklar ve bu süreçlerin yol açtığı hiyerarşiler göz ardı edilemez. Yoksulluk; kadın emeğinin değişen şekilleri ve bu emeğin mübadelesinin doğurduğu sonuçlar düşünüldüğünde artarak çoğalırken, kadının konumunu marjinalleştirmekte ve onu tüm yönleriyle sömüren sistematik uygulamaların en önemli toplumsal ve ekonomik nedeni olma durumundadır.

Yoksulluğu besleyen kapitalist pazarda; kadın emeğinin aldığı biçimler ve bu emeğin konumu incelendiğinde, işgücü piyasasındaki ataerkil ilişkilerin Türkiye’de kadın emeğini nasıl kontrol ettiğini yansıtan bazı ilişkilere değinmekte de yarar vardır. Ataerkil ilişkiler, yaygınlığını ve yadsınamaz gücünü sadece aile içinde değil aile dışında da kuvvetli bir şekilde hala sürdürmektedir. Emek pazarındaki ataerkil ilişkiler, kadınların ev içinde ücretsiz emek kullanıcıları olarak alıkonulmaları için gereklidir. Ücretli işlere kadının katılımının kontrolünde ev-hane içindeki ataerkil ilişkiler kadar işyerindeki ataerkil ilişkiler ve devlet de belirleyicidir. Bu kontrolün biçimi ve derecesi zaman içinde değişmektedir. Kadın emeği üzerindeki bu ve benzeri kontrol biçimlerinin bazıları, düzenli olarak uygulanan gözle görülebilen katı kurallar, bazıları da daha zor görülebilen, ancak dolaylı yollardan ortaya çıkarılabilen uygulamalardır. Kadın emeğini işgücü piyasasında marjinalleştiren ön yargılı işverenler, erkek egemen sendikalar ve kısmen de işyerinde diğer erkek çalışanlardır. Devlet ise, kuralları ve uygulamaları ile bu süreçte etkin bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda ev-aile alanındaki ataerkil ilişkiler ile, iş yaşamındaki ataerkil ilişkiler kadın emeğinin marjinalliğine ve emek pazarındaki cinsiyete bağlı ayrımcılığa zemin oluştururlar²⁴. “Türkiye’de DİE’nin 2000 GSMH verileri göz önüne alındığında ailelerin dörtte üçü’nün alt-orta ve düşük gelirli durumda bulunduğu düşünüldürse, bu gerçeğin, kadın sorununa ekonomik olarak yoksulluk perspektifinden eğilme zorunluluğunu ortaya çıkarır. Nitekim, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu’nun araştırmalarında “aile gelirlerinin kazanılmasında kentsel alanlarda haneye asıl gelir getiren kişinin kadın olması durumu %3,63 iken kırsal alanlarda bu oran %1,68’dir²⁵. Ge-

23) Şirin Tekeli, *Kadınlar ve Siyasal/Toplumsal Hayat*, Birikim Yayınları, İstanbul 1982, s. 108.

24) F. Yıldız Ecevit, “Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeğinin Konumu ve Değişen Biçimleri”, *Kadın Bakış Açısından 1980’ler Türkiye’sinde Kadın*, İletişim Yayınları, İstanbul 1990, s. 111-112.

25) T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (2000), *a.g.e.*, s. 67.

nel olarak bakıldığında “ekonomik karşılık sağlayan işler dışında evde çalışan kadınların yaptığı işler ve hane gelirine katkısı üst-gelir dilimlerinden alt-gelir dilimlerine gidildikçe artmaktadır²⁶. Yoksulluğun kadınlara ekonomik olarak bedeli görüldüğü gibi karşılıksız bir emeğin üretiminde eşitsiz bir paylaşım ve yoksulluğun diğer toplumsal sonuçlarıdır. Çalışma alanımızı oluşturan Diyarbakır’da yaşayan kadınlar, Türkiye’de yoksulluğun yol açtığı sorunları en yoğun yaşayan kesimin başında gelmektedir.

Şiddetin ekonomik nedenlerinin yanı sıra sosyo-psikolojik nedenleri de bulunmaktadır. Şiddetin dünya da çok farklı örnekleri sunulabilir. Ama, şiddetin gizli kalan, çoğu zaman resmi rakamlara yansımaya en trajik boyutu olarak kabul edilen aile içi şiddet “kadına yönelik şiddetin bir alt türü olup, üzerinde kapsamlı düşünülmesi gereken sorunlardan biridir. Genel anlamda aile içi şiddete maruz kalan kesimin kadınlar ve çocuklar olduğu göz önüne alınırsa, aile içi güç ilişkilerinin daha dikkatli ve titiz analiz edilmesi gerekliliği ortaya çıkar, böylece hem konunun ciddiyeti belirginleşmiş olur hem de aile içi şiddet uygulayan erkeklerin karakter özelliği hakkında fikir sahibi oluruz²⁷. Bu yönüyle “aile içi şiddet üzerine yapılan çalışmalar sadece şiddete uğrayan kadınların bireysel özelliklerini değil, şiddet uygulayan erkeklerin de karakterlerini tahlil etmiştir. Şiddet uygulayan erkekler genellikle “kıskanç”, “sinirli”, “asosyal”, “bağımlı”, “sahiplenici” ve “güvensiz” olarak gözlemlenmiştir. Genelde bu araştırmalar, şiddeti psikopatolojik bozukluğun göstergesi olarak değerlendiren hakim psikiyatrik bakışın etkisi altında kalmıştır²⁸. Bu nedenle, “erkeklerin kadınlara şiddet uygulaması psikopatolojik bir hastalıktan ibaretse, şiddet uygulayanın neden böyle bir davranışta bulunduğu sorunsalı otomatikman ortadan kalkmış olur, dolayısıyla şiddet kaçınılmaz hale gelerek, kadınların hayatlarında her an karşılaşılabilecekleri sıra dışı bir “tehlike” olarak görülür. Oysa ki şiddet patolojik bir rahatsızlık değildir, şiddeti bu şekilde görmek, şiddeti kadınlar aleyhine meşurlaştırmaktadır. Şiddetin erkeklerin bireysel karakter özellikleriyle de alakası yoktur. Çünkü “erkeklik” tekil bir kavram olmanın ötesinde, erkeklerin tümünü kapsayan genel sosyolojik bir kavramdır, dolayısıyla şiddet böyle bir genel “erkeklik” kavramı içinde değerlendirilmelidir²⁹. Bu yönüyle İçli’nin yaptığı değerlendirme çok aydınlatıcıdır. “Sosyo-kültürel yapı içerisinde genelde erkek çocuğun sosyalizasyonunda kazandırılan “erkeklik” rolünde kadını küçümseme, eve hakim olma ve gerektiğinde kadına şiddet kullanma sıklıkla öğretilmektedir. Hatta kadına karşı şiddet kullanan erkekler bazı çevrelerde ayıplanmamaktadır. Bir çok çevrede sosyalleşme süreci boyunca erkekler öfkelerini çevrelerine yansıtmayı, saldırılara karşı koymayı, kavga etmeyi öğrenmektedir. Bunun nedeni gerginliklerinin kendilerinden kaynaklanmadığı yolunda geliştirdikleri varsayımdır. Buna karşılık kadınlar, yaşadıkları gerginliklerin kendilerinden, kendi ye-

26) T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (2000), *a.g.e.*, s. 85.

27) Ayşen Doyran, “Şiddet, Erkekler Dünyası ve Toplumsal Kurgular”, *Evdeki Terör: Aile İçi Şiddet*, Mor Çatı Yayınları, İstanbul 1996, s. 72.

28) D. G. Dutton, “Profiling of Wife Assaulters: Preliminary Evidence for a Trimodal Analysis”, *Violence and Victims*, s. 3.

29) Doyran, *a.g.e.*, s.74.

tersizliklerinden kaynaklandığına inanarak sosyalleşmektedirler. Dolayısıyla onlara göre sorun sosyal değil, kişiseldir³⁰.

Görüldüğü gibi, aile içi şiddetin oluşumunda toplumda kazanılan cinsiyet rolleri en temel etkidir. Toplumsallaşma “erkeklik” ve “kadınlık” konumlarını belirleyerek şiddetin taraflarını da belirlemektedir. Bu çerçevede erkek ve kadın rolleri tek tek bireyle-
rin edindiği bir durum olmadığı gibi, tam aksine, toplumun bireylerine yüklediği, cinsi-
yetlerin tümünü kapsayan anlam ve simgelerin bir genel örüntüsü olmaktadır.

5. Diyarbakır'ın Ekonomik Durumu

Diyarbakır'da şiddete maruz kalmış kadınlar üzerinde yaptığımız araştırmanın daha iyi anlaşılabilmesi için bu kentin ekonomik durumunun özetlenmesi yararlı olacaktır. “Güneydoğu'nun en önemli yerleşimlerinden biri olarak öne çıkan Diyarbakır, doğal özellikleri ve morfolojik avantajları ile bölgenin, Ortadoğu'nun ve Kafkasların en önemli bir geçiş merkezi olma niteliğine sahip bulunmaktadır. “Yüzölçümü 15354 km2 olan il, GAP bölgesinde %20'lik bir alan oluşturmaktadır. 2000 yılı yaklaşık 1.487.700 nüfuslu bir kent olan Diyarbakır, bölge kalkınmasında merkezi bir konumdadır. Ancak, Diyarbakır'ın Sosyo-ekonomik durumu önemli konumuyla orantılı değildir. “UNDP (United Nation Development Program), Birleşmiş Milletlerin yürüttüğü bir çalışma programıdır ve 1992 yılında, Türkiye'de gerçekleştirilen 1. Türkiye konferansında ele alınan İnsanca Gelişme Raporu'nda ilginç değerlendirmeler yapılmıştır. Buna göre, Türkiye, ülkelere göre gelişmişlik sıralamasında 69'ncu sırada bulunmaktadır. Bu düzey, Türkiye için düşündürücü olmakla birlikte aynı tablodaki iller sıralamasında Diyarbakır, Afrika ülkelerinin kentleriyle aynı kategoride görülmektedir³¹.

“DİE, 1996 yılı sonları ile 1997'nin başlarında, iki önemli araştırmasının sonuçlarını açıklamıştır. Biri, “1994 ve 1995 yıllarına ilişkin iller itibarıyla Gayri Sâfi Yurtiçi Hasıla” sonuçlarıdır, diğeri de “1994 Hane Halkı Gelir Dağılımı Anketinin Bölgesel ve Seçilmiş İl Düzeyindeki Geçici Sonuçları”dır. Diyarbakır, 1994 yılı için 53,1 trilyon TL gelir sağlayarak Ulusal gelire %1,37 oranında katkı verirken, 1995 yılında yine cari alıcı fiyatlarında 97,9 trilyon yani %1,26 düzeyinde destek vermektedir. Katkı düzeyinin ne anlam ifade ettiğini anlamak için örnek verirse, 1994 yılındaki il geliriyle Diyarbakır ulusal gelire, Kayseri ile Eskişehir'in önünde ve Samsun'a eşdeğer bir katkı vermektedir. 1995 yılındaki katkısı ile de Kayseri, Eskişehir, Denizli ve Sakarya gibi sanayisi gelişmiş illerin önüne geçmiş bulunmaktadır. Bu katkının yanında, ilin gelir dağılımından almış olduğu pay ise %0,04 düzeyindedir. Bu tablo göstermektedir ki Diyarbakır ülke gelirlerine sağladığı katkılara rağmen, toplam kullanılabilir gelirden aldığı payla az gelişmiş bir kent görünümündedir. Oysa, “Diyarbakır, GAP'ın en önemli uygulama alanlarından biri olan Şanlıurfa'dan sonra, en önemli ikinci merkez konumdadır³².

30) Tülin Günşen İçli, *Aile'de Kadına Karşı Şiddet ve Kadın'ın Suçluluğu*, Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1995, s.21.

31) Rifat Dağ, *Sayılarla Diyarbakır*, Diyarbakır Sanayi ve Ticaret Odası Başkanlığı Yayınları, Ankara 1997, s. 83.

32) Dağ, a.g.e., s. 85-87.

Diyarbakır bu projenin kaynak aktarımında sulama ve enerji amaçlı yönüyle önemli bir yer teşkil eder. GAP'ın bölgede oluşturduğu güç ve beklenen zenginliği, uzun yıllardır bölgenin tümünde hakim olan toplumsal geri kalmışlığın ve ekonomik durgunluğun ortadan kalkması için büyük bir adımdır. Bu gelişme perspektifi Diyarbakır'ın yoksullaşan toplumsal kesimlerinin en büyük umududur. Ancak, bölgede son yirmi yıldır yaşanan terör olayları en çok Diyarbakır'ı etkilemiştir. Bu yüzden Diyarbakır bölgede cereyan eden olaylardan dolayı büyük bir nüfus hareketinin çekim alanı olmuştur. Kent sel gelişme ve büyüme sürecinde Diyarbakır'ın sorunları çığ gibi büyümüştür. Bu sorunlar içinde en önemli olanı yoksulluktur. Diyarbakır'ın "1987 ve 1995 yılı verilerine göre GSMH'sı incelendiğinde en yüksek GSMH'ya sahip olan Kocaeli ilinde bu miktar 1987'de 4757 \$ iken Diyarbakır'da 1078 \$, 1995 yılı verilerinde Kocaeli ilinde 7349 \$ olurken, Diyarbakır'ın GSMH'dan aldığı pay 1696 \$'dır. Bu rakamlar Diyarbakır'ın GSMH'dan aldığı payın artış göstermesine rağmen en zengin il'e göre 1/5'ine denk düştüğünü gösterirken: 1995 yılı Türkiye GSMH'da bu rakamı 2727 \$ olduğu düşünüldüğünde Diyarbakır'a düşen payın ülkedeki toplam gelirden 1/2 oranında gerilediği gözlenir³³." "Diyarbakır'da 2000-2001 yılı rakamlarına göre toplam nüfusun içinde kamu yatırımlarında istihdam olanağı bulan kişilerin oranı yaklaşık %0,01'dir. İşsizlik, özel sektör yatırımları ile de çözülememiştir. Uygulanan teşvikli kalkınma stratejileri boşa çıkmış, çalışabilir nüfus potansiyelinin %60'nın (800.000 kişi) değerlendirilmemesi durumu gittikçe yoksullaşan kitlelerin oluşmasını sağlamıştır³⁴ (GAP-GİDEM 2001)."

Yoksullaşan kent ve yoksullaşan kitleler "insan" merkezli bir yaşamın tüm dayanaklarını ortadan kaldırır. Toplumun tüm kesimlerini etkisi altına alan yoksulluk özellikle kadınları ve çocukları etkilemektedir. Diyarbakır'da kadınların ve çocukların mağduriyetleri konusunda yapılmış kapsamlı araştırmaların olmaması da sorunun anlaşılabilirliğini zorlaştırmakta ve önemli ölçüde bilgi eksikliğine yol açmaktadır. Ancak, Diyarbakır'ın genel sosyo-ekonomik yapısının analiz edilmesi kadınlara ve çocuklara yönelik olumsuzlukların her yönüyle anlaşılması açısından önemli bir temel oluşturur.

6. Araştırmanın Bulguları

Tablo I: Aile Yapısı

Değer	n	%
Çekirdek aile	82	50
Geleneksel geniş aile	61	38
Diğer	21	12
Toplam	164	100,0

33) TOBB, *Diyarbakır Ekonomik Yapısı ve Uygun Yatırım Alanları*, Ankara 1997, s. 87.

34) Gap-Gidem, *Diyarbakır İl Sanayi Envanteri Karşılaştırmalı Sonuçları Analizi*, Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Diyarbakır 2001.

Tablo I'de şiddete maruz kalan kadınların aile yapıları görülmektedir. Ailelerin %50'si eşler ve evlenmemiş çocukların oluşturduğu çekirdek aileden, %38'i ise genellikle kocasının babası, annesi ve kardeşleri ile birlikte yaşadığı geleneksel geniş aile yapısına sahiptir.

T.C. Başbakanlık Araştırma Kurumu'nun "Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları" üzerine yapmış olduğu araştırmada Türkiye genelinde kadına yönelik şiddetin yaşandığı ailelerde, geleneksel geniş ailenin oranı %17.2 olarak çıkmıştır³⁵. Diyarbakır'da geniş aile oranının daha yüksek çıkması, bu bölgedeki geniş aile oranının, Türkiye'deki oranın üzerinde olmasından kaynaklanmaktadır. Buna rağmen araştırmanın sonuçlarından ataerkil geniş ailede kadının daha çok şiddete maruz kaldığı söylenebilir. Çalışmada ailelerin %12'si de literatürde "parçalanmış aile" ve "kalıntı aile" olarak nitelendirilen aile tipi olarak ortaya çıkmıştır

Tablo II: Kadınların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Değer	N	%
14-20	25	15
21-30	56	34
31-40	66	40
41-50	16	10
51-60	1	1
61 ve Üzeri		-
Toplam	164	100,0

Tablodan II'den de anlaşılacağı gibi aile içi şiddete maruz kalan kadınların %90'ı 40 yaş altı grubundan oluşmaktadır. "Aile içi şiddet üzerine Türkiye'de yapılan araştırmalarda da mağdur kadınların 23-35 yaş arasındaki grupta yoğunlaştığı görülmektedir³⁶." Bu sonuçlar, kadına yönelik şiddetin genellikle evliliğin ilk yıllarında yaşandığını, ilerleyen yıllarda ya boşanmayla ya da çocukların büyümesiyle şiddetin azaldığını göstermektedir.

Tablo III: Şiddet Mağduru Kadınların Eğitim Durumu

Değer	N	%
Okur-yazar değil	16	10
Okur-yazar	36	22
İlkokul Mezunu	59	36
Ortaokul Mezunu	25	15
Lise Mezunu	16	10
Üniversite/Yükseköğretim	12	7
Toplam	164	100,0

35) T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (2000), a.g.e., s. 207.

36) T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1997), a.g.e., s. 19.

Tablo III'te de görüleceği gibi kadınların %32'si herhangi bir eğitim kurumunu bitirmemiştir. Bu tablodaki diğer gruplara baktığımızda ise, orta ve lise çıkışlı olan kadınların oranı %25 iken üniversite mezunu kadınların %7 oranında olduğu saptanmıştır. Bu veriler değerlendirildiğinde, şiddete maruz kalan kadınların %83'nün lise ve üniversite eğitimi almadığı ortaya çıkmaktadır. Göreli olarak Diyarbakır'daki eğitim durumunun Türkiye geneline oranla daha düşük olması, kadınların eğitim durumunun düşük çıkmasında rol oynayabilir. Bu sonuçlardan hareketle eğitim durumundaki düşüşle şiddete maruz kalma arasında doğrudan ve yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır.

Tablo IV: Kadınların Medeni Durumları ve Nikah Türleri

Değer	N	%
Resmi nikah	53	32
Resmi ve Dini Nikah	35	21
Sadece Dini Nikah	36	22
Boşanmış	24	15
Dul (Eşi ölmüş)	2	1
Bekar	13	8
Cevap yok	1	1
Toplam	164	100,0

Tablo IV'de şiddete maruz kalan kadınların medeni durumları incelendiğinde; %8'inin bekar, %15'inin boşanmış, %1'inin de eşinin ölümünden dolayı dul olduğu görülmüştür. Evli olan kadınların oranı %75'tir. Evli kadınların nikah türleri incelendiğinde %32'sinin resmi nikahlı, %21'inin hem dini hem de resmi nikahlı olduğu gözlenirken, yalnızca dini nikah yapan kadınların oranı %22'dir. Resmi nikahı olmayanların oranının yüksek olması dikkat çekicidir. Bu sonuç, bu tür evliliklerin şiddeti artırıcı bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca şiddete uğrayanların %8'inin bekar olması kadınlara yönelik şiddetin yalnız kocalar tarafından değil, ailenin diğer bireyleri tarafından da uygulandığını ortaya koymaktadır.

Tablo V: Evli Olan Kadınların Kaç Yıldır Evli Oldukları

Değer	n	%
1 Yıldan az	12	10
1-5 Yıl	41	33
6-10 Yıl	51	41
11-15	7	6
16-20	11	9
20 Yıl ve üzeri	2	1
Toplam	124	100,0

Tabloda V'te şiddete maruz kalan ve evlilikleri devam eden 124 kadının evlilik süresi görülmektedir. Evli olan kadınların %84'ü evliliklerinin ilk 10 yılındadır. En yüksek oran ise %41 ile 6 ila 10 yıl arasında evli olanlardır. Bu alanda yapılan diğer çalışmalarda da gerek aile içi şiddetin gerekse boşanmanın, evliliğin ilk 10 yılında ortaya çıktığını göstermektedir. Bu sonuçlar da evliliklerde en sorunlu dönemin ilk 10 yıl olduğunu ortaya koymuştur.

Tablo VI: Boşanmış ve Dul Olan Kadınların Evlilik Süreleri

Değer	n	%
1 yıldan az	5	19
1-5 yıl	9	35
6-10 yıl	7	27
11-15 yıl	4	15
16-20	1	4
20 ve üzeri	-	0,0
Toplam	26	100,0

Tablo VI'da boşanmış kadınların evliliklerinin kaç yıl sürdüğü görülmektedir. Bu tablodaki sonuçlar Tablo V'in sonuçlarını desteklemektedir. Boşanmış olan kadınların %81'i evliliğin ilk 10 yılında boşanmıştır. Tablo V ve VI'yı birlikte yorumladığımızda aile içi geçimsizliğin, şiddetin ve bunun sonucunda boşanmanın %80 oranında evliliğin ilk 10 yılında gerçekleştiğini ortaya çıkarmaktadır. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu verileri Türkiye'de boşanmanın %35.2 ile ilk 5 yılında gerçekleştiğini göstermektedir. Diyarbakır'daki çalışmamızda bu sonuca yakındır.

Tablo VII: Kadınların Boşanma Nedenleri

Değer	n	%
Maddi sıkıntılar	9	30
Dayak, hakaret ve kıskançlık	8	30
Eşlerin ailelerinin anlaşmazlıkları	3	14
Cinsel ve duygusal şiddet	1	8
Alkol, uyuşturucu maddeler kullanma	1	4
Şiddetli geçimsizlik	3	14
Hepsi	-	0,0
Toplam	24	100,0

Tablo'dan da anlaşacağı gibi kadınların boşanma nedenlerinin en başında ekonomik sıkıntılar, şiddet ve kıskançlık gelmektedir. Ailelerden doğan anlaşmazlıklar ve şiddetli

geçimsizlik, cinsel ve duygusal istismar ile birlikte alkol ve uyuşturucu kullanımı gibi faktörler de boşanmanın nedenleri olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo VIII: Şiddete Maruz Kalan Kadınların Evlenme Biçimleri

Değer	n	%
Bekar	13	8
Birbirini Tanıyarak Evlenenler	36	22
Birbirini Tanımadan Görücü Usulüyle Evlenenler	53	32
Yakın Akraba Evliliği Yapanlar	61	37
Cevapsız	1	1
Toplam	164	100,0

Tablo VIII'den de anlaşacağı gibi evli olan ve evliliği son bulan kadınların %37'sinin amca, dayı, teyzeoğlu gibi yakın akraba evliliği yaptığı gözlenirken, kadınların %32'sinin de görücü usulüyle evlendikleri saptanmıştır. Evlenmeden önce eşleri ile tanışan kadınların oranı %22'dir. Buradan da anlaşılmaktadır ki kadınların evliliklerinde akraba evliliği yaygındır. Görücü usulüyle evlenmelerde geleneksel aile yapısının hakim olduğu dikkati çekmektedir. Akraba evliliğinin şiddeti düşüreceğine yönelik yaygın inanın aksine, bu çalışmada, şiddete uğrayanların yüksek oranda yakın akraba evliliği yapmış olmaları bu kanaati çürütmektedir. Yine birbirini tanıyarak evlenenlerle görücü usulüyle evlenenler arasında şiddete maruz kalmada önemli bir fark olmaması, şiddetin sosyo-ekonomik nedenlerinin önemini ortaya çıkarmaktadır.

Tablo IX: Şiddete Maruz Kalan Kadınların Meslekleri

Değer	n	Kadın %
Ev kadını	105	64
Gündelikçi, Temizlikçi	12	7
Memur	7	4
Kamu ve Özel Sek.işçi	18	11
Öğrenci	7	4
Öğretmen	3	2
İş Kadını (Yönetici)	1	1
Tezgahtar	6	4
Diğer	5	3
Toplam	164	100,0

Tablo IX'da kadınların meslekleri gösterilmiştir. Görüldüğü gibi, "ev kadını" olarak kendini tanımlayanların oranı %64'tür. Bu durum, kadınların gelir getiren bir işte çalışmamalarından dolayı kendilerini ifade etme biçimidir. Başbakanlık Aile Araştırma Ku-

rumu araştırmalarında, kadınların çok büyük bir oranda ev kadını olarak kendilerini tanımladıkları görülür. Bu oran, %65.5'tir³⁷. Dolayısıyla mesleksiz olan ve aile dışı ücretli bir işte çalışmayan kadınlarda, aile içi şiddete maruz kalma en yüksek orandadır.

Tablo X: Kadınların Ailelerinin Toplam Aylık Gelirleri

Değer	n	%
Düzenli Gelire Sahip Olmayanlar	68	42
Aile Gelirini Bilmeyenler	52	32
100-300 Milyon	10	6
301-500 Milyon	12	7
501-700 Milyon	14	8
701-900 Milyon	6	4
901 ve Üzeri	2	1
Toplam	164	100,0

Tablo X'da aylık gelirler gösterilmiştir. Bu kadınların %42'si ailelerinin düzenli bir gelirleri olmadığını ifade etmiştir. Ailelerinin geliri hakkında hiçbir bilgisi olmayanların oranı ise %32'dir. Ailelerinin aylık geliri 500 milyon üzeri olanların oranı ise yalnızca %13'tir. DİE'nin GSMH verileri göz önüne alındığında Diyarbakır'daki ailelerin gelir dilimlerinin ülke koşullarına göre düşük gelirliliğe sahip aile gruplarına tekabül ettiği söylenebilir. Çünkü, "Diyarbakır'ın 1995 yılından bu yana kamu yatırımlarından aldığı pay %86'dan %1,3'e gerilemiştir³⁸". Özel sektör yatırımlarında ise 1980'li yıllardan beri uygulanan liberal politikalarla beslenen teşvikli özel sektör girişimlerinin pek başarılı olduğu da söylenemez. Zira, "2000 yılı Diyarbakır Sanayi Envanteri sonuçlarına göre işletmede olan özel sektör yatırımı toplam 173 adet iken, bu işletmelerin istihdam da bulundurduğu kişi sayısı 6001'dir³⁹". Bu rakamlar Diyarbakır gibi toplam nüfusu yaklaşık 1.500.000 olan orta ölçekli bir kent için istihdamın ne kadar düşük olduğunu göstermektedir.

Tablo XI: Şiddete Maruz n Kadınların Evliliklerinde Başlık Parası Alınıp-Alınmadığı

Değer	n	%
Bekar	13	8
Evet, Başlık parası aldılar	109	66
Hayır böyle bir şey yok	41	25
Cevapsız	1	1
Toplam	164	100,0

37) T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1997), *a.g.e.*, s. 56.

38) TOBB (1997), *a.g.e.*, s. 31.

39) GAP-GİDEM (2001), *a.g.e.*, s. 1.

Tablo XI’de, şiddete uğrayan kadınların %66’sının aileleri tarafından başlık parası alınarak evlendirildikleri anlaşılmaktadır. Başlık parası almayan ailelerin oranı %25’tir. Bu oranlar göstermektedir ki; “Köyde, geleneklerin kısıkcı altında yaşayan ve ücretsiz aile işçiliği yapan kadının, toplum içerisindeki yerini belirleyen tek kurum olan ailenin ise, kadını nasıl özgür bir insandan çok “ırgat” ve hatta “mal” yerine koyduğu, Anadolu’nun özellikle Doğu ve Güneydoğu yörelerinde, kırsal kesimde egemen olan “başlık” geleneğinden anlaşılmaktadır. TİMUR’un bulgularına göre, Türkiye’de başlarına, yada gerçekte kol güçlerine bir “bedel” ödenerek, yani bir anlamda “satın alınarak” evlenen kadınların oranı %53.1’dir. Bu oran köysel ataerkil ailelerde %68,8 arasında değişmektedir. Feodal ilişkilerin halen çözülmemiş bulunduğu Doğu Anadolu’da ise %77.3’e kadar yükselmektedir.

Bu çalışmada, şiddetle birlikte geleneksel değerlerin ve yapının Diyarbakır’da güçlü şekilde devam ettiği gözlemlenmektedir. Şiddete maruz kalan kadınların %66’sının başlık parası ile evlendirilmiş olması, başlık parası veren erkeğin ve onun ailesinin kadının üzerinde hak sahibi olmasını da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla başlık parası, kadına yönelik şiddeti yaratan önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo XII: Evli ya da Başından Evlilik Geçmiş Olan Kadınların Çocuk Sayısı

Değer	n	%
Çocuk Yok	27	18
1 çocuk	18	12
2 çocuk	22	15
3 çocuk	32	21
4 çocuk	32	21
5 çocuk	10	6
6 ve üzeri	10	7
Toplam	151	100,0

Şiddete uğramış kadınların %55’i 3 ve üzeri çocuğa sahiptir. Oysa Türkiye’de şiddete maruz kalmış kadınların ortalama çocuk sayısı %2.63’tür⁴⁰. Diyarbakır’da bu oranının daha yüksek olması bölgedeki doğurganlık oranının yüksek olmasıyla birlikte sosyo-ekonomik, eğitim ve kültürel açıdan düşük düzeydeki aileleri daha çok çocuğa sahip olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

40) T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (2000), *a.g.e.*, s. 208.

Tablo XIII: Aile İçerisinde Kadına Kimlerin Şiddet Uyguladığı

Değer	n	%
Eşi	70	42
Eşinin Erkek Kardeşi (Kayını)	7	5
Eşinin Kız Kardeşi	15	9
Kayınpederi	35	21
Kaynanası	8	5
Kendi Erkek Kardeşi	13	8
Çocukları	1	1
Annesi	1	1
Babası	11	7
Toplam	164	100,0

Tablo XIII'te aile içerisinde eşleri tarafından şiddete uğrayan kadınların oranının %42 olduğu görülmektedir. Şiddete uğrayan diğer kadınların %26'sı kayınpeder ve kaynananın şiddetine maruz kalmıştır. Bu oran, kadına yönelik şiddetin ailede yalnız koca tarafından kadına yöneltilmediği, özellikle ataerkil geniş ailede ailenin diğer büyükleri tarafından da şiddet uygulandığını ortaya koymaktadır. Tablo'da da görüldüğü gibi kocadan sonra ikinci sırada %21 gibi yüksek bir oranda kayınpederin uyguladığı şiddet gelmektedir. Tablo I'de belirtildiği gibi ailelerin %38'i geleneksel geniş aileye sahiptir. Bu sonuç ataerkil ailenin şiddete kaynaklık etmeye devam ettiğinin bir göstergesidir. Bu tabloda dikkat çeken en önemli hususlardan birisi de, çocukların annelerine şiddet uygulamamasıdır. Bu ise dinde, "anne ve babaya karşı el bile kaldırılamayacağı" şiddetli yasağının etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo XIV: Şiddetin Devam Etmesi Sonucunda Kadın Merkezine Gelmeden Önce Göstermiş Olduğu Tavır

Değer	n	%
Evi kısa süre terk edenler	68	42
Evi tamamen terk edenler	8	5
Akraba, arkadaş yada komşulardan yardım isteyenler	2	1
Polise, jandarmaya telefon edenler	2	1
Şikayet dilekçesi verenler	2	1
Şiddet uygulayanla bir süre konuşmayanlar	62	38
Hiçbir şey yapmayanlar	20	12
Toplam	164	100,0

Tablo XIV'te aile içinde şiddetin devam etmesi durumunda kadınların gösterdikleri tutumlar şöyledir. Kadınların %42'si evi bir süre terk ederken, %38'i o kişi ile bir süre

konuşmamayı, %12'si hiç bir şey yapmadıklarını belirtmiştir. Bu da kadınların maruz kaldıkları şiddetin %92 oranla aile dışına çıkmasını onaylamadıklarını göstermektedir. Kadınların %5'i evi tamamen terk ettiklerini belirtirken, resmi kurumlara şikayet edenlerin oranı %2 gibi düşük bir düzeyde olması dikkat çekicidir. Bunun nedeni aile içindeki sorunların çözümünde resmi kanalların başarılı olamayacağı düşüncesi yanında kadınların hak arama yollarını bilmemesinden ya da bu yola başvurduğunda evliliğinin biteceğini düşünmesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo XV: Eşinin Şiddetine Maruz Kalan Kadına Göre Bu Tutumun Dindeki Yeri

Değer	n	%
Kocaya Her Halükarda İtaat Edilmeli	68	42
Kocanın Dövmesi Dince Yasaktır	8	5
Belli Durumlarda Koca Dövebilir	22	13
Dinin Bu Konudaki Görüşünü Bilmiyor	2	1
Dinde Erkeğe Daha Çok Hak Tanınmıştır	2	1
Aslında Dinde Dayak Yoktur Ama Erkekler Buna Uymuyorlar	62	38
Toplam	164	100,0

Tablo XV'den de anlaşıldığı gibi kadınların %42'si dini olarak kocaya her halükarda itaat edilmesi gerektiğini, %13'ü ise kocanın belli tutumlarda ve durumlarda şiddete başvurmasının dine uygun olduğunu düşünmektedir. Bu durumda kadınların %55'inin bir ölçüde, kocanın bu tutumunu, dinsel olarak meşru gördüğünü ortaya çıkmaktadır. Belli bir dinî kaynağa dayanmadan kadınların bu tutumu sergilemesi, geleneksel din anlayışının bir sonucu olarak aile içerisindeki şiddette kadının edilgenliğinin dinsel kökeni olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Kadınların %38'i ise dinde dayağa kesinlikle yer olmadığını fakat kocalarının bu yasağa uymadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo XVI: Eşinin Şiddetine Maruz Kalmasına Rağmen Hala Evliliğini Sürdürmesinin Nedeni

Değer	n	%
Bekar	13	8
Eşini Hâlâ Sevmesi	15	9
Çocuklarını Babasız Bırakmak İstememesi	50	30
Gidecek yerinin ve geçimini sağlayacak gelirin olmaması	16	10
Her Şeye Rağmen Eşinin Kendisini ve Çocuklarını Sevmesi	22	14
Çevrenin etkisi	10	6
Korkması	12	7
Boşanmış	24	15
Eşi Ölmüş	2	1
Toplam	164	100,0

Tablo XVI, şiddete uğrayan kadınların evliliklerinin neden devam ettirdiğini göstermektedir. Sonuçlarına göre kadınların %30'unun çocuklarından dolayı, %14'ünün her şeye rağmen eşinin kendisini ve çocuklarını sevdiğini, %9'unun çocuklarını babasız bırakmamak için eşiyle birlikte olduğunu belirtirken, kadınların %7'si korkudan, %6'sı çevrenin baskısından, %10'u gidecek bir yerinin olmamasından dolayı evliliğine devam etmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Kadın merkezine başvurup yardım isteyen şiddete maruz kalmış kadınların orta yaş grubunda yoğunlaştıkları görülmektedir. 21-40 yaş grubundaki kadınların oranı %74 gibi yüksek bir rakamdır. Diyarbakır'daki bu sonuç Türkiye genelinde yapılan çalışmalardan çıkan sonuca yakındır. Bu durum, şiddetin genç evliler arasında daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu sonucu şiddete uğrayan kadınların evlilik süreleri de desteklemektedir. Çünkü bu kadınların %74'ünü 10 yılın altındaki evliler oluşturmaktadır. Bunun en önemli sebebi de evlilik öncesi birbirini yeterince tanımayan çiftlerin, evliliğin ilk yıllarında yaşadıkları yoğun sorunlardır. Evliliğin ileriki yıllarında şiddetin azalmasının bir sebebi de çocukların büyümesi ve aile içinde denge unsurunu oluşturmaya başlamasıdır. Araştırmada elde edilen önemli bir sonuç; evlilikte şiddete uğrayıp ta boşanan kadınların %50 den fazlasının evliliğin ilk 5 yılında boşandığı sonucudur. Dolayısıyla bu çalışmada, aile içinde şiddete daha çok evli genç kadınların maruz kaldığı ve bu şiddetin büyük oranda evliliğin ilk yıllarında yaşandığı varsayımları doğrulanmıştır.

Görücü usulüyle evlilik ile şiddet arasındaki ilişki olduğunu ileri süren varsayımımızın, araştırma sonucunda %32 gibi görücü usulüyle evlenme yüksek bir oranda olmasına rağmen, tanışarak evlenenlerin oranının %22 gibi bir düzeyde olması, görücü usulü ile aile içi şiddet arasında anlamlı bir ilişki olmadığı savı ileri sürülebilir. Fakat görücü usulü ile evlenenlerde şiddet oranının birbirini tanıyarak evlenenlere göre daha yüksek olması anlamlı bir sonuçtur. Genel olarak akraba evliliğinin aile içinde şiddeti ve geçimsizliği azalttığı yaygın kanısının bu çalışmanın sonucunda doğrulanmadığı ortaya çıkmıştır. Çünkü akraba evliliği yapanların oranı %37'dir. Bu oranın yüksek çıkmasında, Diyarbakır ve Güneydoğu'daki akraba evliliklerinin Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu gerçeği de etkili olmuştur.

Mesleksiz ve çalışmayan kadınların aile içi şiddete daha fazla uğradıkları yönündeki varsayımımız da araştırma sonucunda doğrulanmıştır. Çünkü örneklem grubunu oluşturan kadınların %64'ü ev kadını olarak kendilerini tanımlamış, çalışanların tamamına yakını ise nitelsiz iş gücü olarak adlandırılan işleri yapmaktadırlar. Çalışma sonucunda; aile dışında ücretli, düzenli bir işte çalışmayan kadınların, şiddete daha çok maruz kaldıkları açıkça ortaya çıkmıştır.

Geleneksel aile biçiminde kadına yönelik şiddetin daha yüksek olduğu yönündeki varsayımımız anlamlı sayılabilecek bir oranda çıkmıştır. Bu kadınların %38'inin aile yapısı geleneksel geniş aile tipidir. Bu oran Türkiye'de ki geleneksel geniş aile oranından

yüksektir. Fakat bölgedeki aile yapısı oranı, tam olarak bilinmediği için, kesin bir yargıya varmak zordur.

Geleneksel din anlayışının şiddeti meşrulaştırdığı ve kadınların şiddete karşı tavır almalarını engellediği yönündeki varsayım, araştırma sonucunda doğrulanmıştır. Şiddete uğrayan kadınların %42'sinin dinin her halükarda kocaya itaat edilmesi gerektiğini belirtmesi ve %13'nün de kocanın belli durumlarda kadını dövmesinin dine uygun olduğunu düşünmüş olması bu sonucun çıkarılması gerektiğini düşündürmektedir. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, bu kadınların, kanaatlerini belirtirken doğru dini kaynaklardaki bilgilerden çok geleneksel anlayışı yansıttıklarındandır.

Şiddete maruz kalmış kadınların %66'sının başlık parası alınarak evlendirildikleri düşünüldüğünde, başlık parasının şiddeti artırıcı bir faktör olduğu ortaya çıkmaktadır. Evlilikte, erkeğin gelirinin çok üzerinde ödenen başlık parası, erkeğin kadın üzerinde hak iddia etmesini, bundan da öte kadını bir meta olarak görmesine neden olmaktadır.

Çalışmada elde edilen önemli bulgulardan biri de şiddete uğrayan kadınların %50'den fazlasının eşi dışındaki aile üyelerinin şiddetine maruz kaldığını göstermiş olmasıdır. Bunlar içinde kayınpeder tarafından uygulanan şiddet oranı %21 gibi yüksek bir orandır. Dolayısıyla batı literatüründe, aile içi şiddet denildiğinde genellikle kocanın eşi-ne uyguladığı şiddet ifade edilmekteyken, geleneksel toplumlarda aile içinde kadına yönelik şiddet; eşi kadar kayınpeder başta olmak üzere, ailenin diğer fertleri tarafından da uygulandığı, bu çalışma sonucunda ortaya çıkmıştır.

Kadınlara yönelik şiddetin sebepleri incelendiğinde, ekonomik nedenlerden kaynaklanan sıkıntıların önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. Örneklem grubumuzu oluşturan kadınların %87'sinin ailelerinin toplam gelirinin 500 milyonun altında olduğu ve bu ailelerin %42'sinin düzenli gelire bile sahip olmamaları yoksulluğun aile içi şiddeti artıran en önemli faktörlerden biri olduğunu ortaya koymaktadır.

Aile içi şiddetin varolduğu ailelerde şiddet, davranışının eğitim düzeyi ile ters yönlü bir ilişkiye sahip olduğu varsayımımız çalışmanın sonucunda doğrulanmıştır. Örneklem grubunu oluşturan kadınların yalnız %7'si yüksekokul ve üniversite mezunudur. Kadınlara şiddet uygulayanların eğitim durumları ile ilgili bir soruya ankette yer verilmemiş olmasına rağmen, yapılan görüşmelerde çıkarabildiğimiz sonuca göre, şiddet uygulayanların da eğitim düzeyleri kadınların eğitim düzeylerine yakındır.

Geleneksel yapının tüm simge ve davranış biçimlerinin kadınları edilgen ve çaresiz kıldığı düşünülürse mağdur olan bu kadınların bu davranış kalıplarının dışına çıkması da mümkün olamamaktadır. Nitekim, kadınlara eşleri dışında diğer aile üyeleri tarafından şiddet uygulanmasına rağmen, kadınlar bu şiddeti engelleyememişlerdir.

Kadın Merkezi'nde (KA-MER) yapılan çalışmada elde edilen diğer bir bulgu da şiddet uygulayan eş ve hısımların eğitim durumlarının, şiddet davranışlarıyla bir ilişkisinin kurulup kurulamayacağı yönündeki bulgulardır.

Kadınlara şiddet uygulayan eşlerin %63'ünün eğitim durumları düşük seviyede olmakla birlikte bu oran, kadınlarda hem temel eğitim yönünden hem de orta ve yüksek

eğitim açısından daha düşüktür. Kadınların anne-babalarının eğitim durumları kendileriyle karşılaştığında daha düşüktür. Kadınlara uygulanan şiddet düzeyinin mevcut eğitim düzeyleriyle bir ilişkisi kurulduğunda, elde edilen bulgular her eğitim seviyesindeki kişilerin şiddet davranışında bulunabileceğini göstermektedir. Bu nedenle şiddetin salt eğitim durumu ile ilişkilendirilmesinin doğru olmayacağı sonucuna ulaşabiliriz.

Kadınların aile içinde uğradıkları şiddet konusunda elde edilen bulgular; kadınların bu şiddet karşısındaki çaresizliklerinde çocuklarını babasız bırakmayı istememesinin büyük bir rolü olduğunu gösterir. Kadınların şiddeti normalleştirmeleri gibi bir durum olmamakla birlikte, şiddeti kabullendikleri yönünde farklı nedenlere dayanan veriler elde edilmiştir. Kadınların edilgenleştirilmesi elbette mevcut toplumsal rollerin kazanımında gerçekleşen bir durumdur. Ancak, geleneksel yapının bu edilgen konumu olumlu bir şekilde görmesi de unutulmamalıdır. Kırsal yörelerde ailelerin kız çocuklarının eğitiminde ön planda tuttukları "pasif", sesiz ve istenilen her şeye boyun eğen, "hanım kız", ileride iyi bir "ev kadını" olarak ta aynı görevleri yapacaktır. Annelerden, kızlarına olduğu gibi aktarılan bu geleneksel tutum, KA-MER'deki mağdur kadınların hangi toplumsal ve kültürel kalıplar içinde davranışlarını kazandıklarının da bir görünümüdür.

Yoksulluğun ve şiddetin toplumun tüm üyelerini hem aile içinde hem de toplumsal alanda ne kadar çaresiz bıraktığı ortada olmakla birlikte, yoksulluk ve şiddetin salt kadınlara yönelik etkilerinin çözümlenmesi her aşamada zorunlu olarak karşımıza çıkar. Ancak yoksulluğun ve şiddetin karmaşık yapısı gereği her iki sürecin birbiriyle örtüşmesine rağmen, farklı süreçler olduğu ve farklı nedenlerle beslendiği ortadadır. Kadınların mağduriyetlerinde tüm bulguların salt yoksulluğa dayalı şiddetle açıklanmasının tutarsızlığı ve şiddeti kadınlara yönelten sosyalizasyon sürecinin ağır bastığı görülmektedir. KA-MER'deki kadınlar yoksulluğun mağduriyeti yanında, hem eşlerinden şiddet görmekte hem de aile üyelerinin şiddetine uğramaktadırlar. Bu şiddet, yoksulluk temelinde gelişen toplumsal ve kültürel yapılanmanın bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır; kadınları toplumsal yaşamda ikinci planda gören psiko-sosyal, dinsel ve geleneksel yapı devam ettiği sürece kadın mağduriyeti de kaçınılmazdır.